

აღმოსავლეთ-დასავლეთის ურთიერთობათა
კვლევის საერთაშორისო ცენტრი
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЦЕНТР ИССЛЕДОВАНИЯ
ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ВОСТОК-ЗАПАД
INTERNATIONAL RESEARCH CENTER FOR EAST-WEST
RELATIONS

**პოსტკომუნისტური დემოკრატიული
ბარდაქმნები და გეოპოლიტიკა
აშვირკაშვკასიაში
(სამხრეთი კავკასიაში)**

კონფერენციის პასაჟები 17-18 ოქტომბერი, 1997 წ.

**ПОСТКОММУНИСТИЧЕСКИЕ ДЕМОКРАТИЧЕСКИЕ
ПРЕОБРАЗОВАНИЯ И ГЕОПОЛИТИКА
НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ**

Материалы конференции, 17-18 октября 1997 г.

**POSTCOMMUNIST DEMOCRATIC CHANGES
AND GEOPOLITICS IN SOUTH CAUCASUS**

Acts of the conference, October 17-18, 1997

**თბილისი-ТБИЛИСИ-TBILISI
1998**

“ტრანსკავკასია” თუ “სამხრეთკავკასია”? გეოპოლიტიკური ნომენკლატურის დაზუსტებისათვის

(ი. აბაზ ბაგრატიონი)

“ამიერკავკასიას” დასავლურ ენებზე ჩვეულებრივ “ტრანსკავკასიას” უწოდებენ, რაც რუსულ “Закавказье”-ს თარგმანს წარმოადგენს, ლათინური “ტრანს-” თავსართის გამოყენებით რუსული “за-” პრეფიქსის შესაბამისად. “ტრანსკავკასია” — “Закавказье”, მაშასადამე, ნიშნავს “კავკასიის ქედის, კავკასიონის მიღმა ტერიტორიას”, რაც ქართულად როგორც “იმიერკავკასია” გადმოითარგმნება.

კავკასიონის ქედის სამხრეთით მდებარე ტერიტორიის “ტრანსკავკასია” — “Закавказье” (ე.ი. “იმიერკავკასია”) ტერმინით აღნიშვნა გულისხმობს საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მომცველი ამ ტერიტორიის დანახვას და სახელდებას ჩრდილოეთიდან, “კავკასიის” სამხრეთი ნაწილის შეფასებას ჩრდილოელი დამკვირვებლის თვალით, რის გამოც ეს ტერმინი გარკვეულ პოლიტიკურ, ასე ვთქვათ, “კოლონიურ” შეფერილობას იძენს.

კავკასიის რეგიონი ანუ “კავკასია”, რომელიც მოიცავს ტერიტორიას კავკასიონის ჩრდილოეთით და სამხრეთით ამ ქედის ბერძნულ “კაუკასოს” სახელს უკავშირდება.

“ტრანსკავკასია” თუ “სამხრეთკავკასია”?

თავად ბერძნული “კაუკასოს” ტერმინი ძველი ირანული “კაკაკაჰ” სახელწოდებისაგან უნდა მომდინარეობდეს, რაც “დიდ მთას” ნიშნავს.

ამგვარად, “კავკასია” გეოგრაფიულად წარმოადგენს გარკვეულ ტერიტორიას შავ ზღვასა და კასპიის ზღვას შორის, რომელსაც კავკასიონის ქედი ორ ნაწილად ყოფს — ჩრდილოეთ კავკასიად და სამხრეთ კავკასიად. “კავკასიის” სამხრეთ ნაწილს ჩვენ ქართულად სავსებით ბუნებრივად “ამიერკავკასიას”, ანუ კავკასიის ქედის “აქეთ”, “ამიერ” მდებარე რეგიონს ვუწოდებთ.

ამისაგან განსხვავებით, რუსულ და დასავლურ სიტყვა-ხმარებაში ჩრდილოეთ კავკასიას “Северный Кавказ”-ს უწოდებენ, ხოლო სამხრეთ კავკასიას ლოგიკურად მოსალოდნელი და გეოგრაფიულად გამართლებული “Южный Кавказ”-ის ნაცვლად გარკვეული პოლიტიკური ორიენტაციის მქონე “Закавказье” — “ტრანსკავკასია” (ე.ი. “იმიერკავკასია”) ტერმინით აღნიშნავენ.

ყოველივე ამის გათვალისწინებით ტერმინი “ტრანსკავკასია” — “Закавказье” მიზანშეწონილია ამ ენებში შეიცვალოს პოლიტიკურად ნეიტრალური და გეოგრაფიულად ზუსტი ტერმინებით “ჩრდილოკავკასია” — “Северный Кавказ”, “North Caucasus” და “სამხრეთკავკასია” — “Южный Кавказ”, “South Caucasus”; ქართულად “სამხრეთკავკასია” ტერმინის პარალელურად ტრადიციული “ამიერკავკასიაც” შეიძლება ვიზმართ (საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მომცველი ტერიტორიის აღსანიშნავად).

ეს საკითხი არაერთხელ დასმულა სხვადასხვა საერთაშორისო სამეცნიერო-პოლიტიკურ კონფერენციებზე კავკასიის შესახებ და დადებითად იქნა აღქმული აღნიშნული ფორუმების მონაწილეთა მიერ.

ამასთანავე უნდა ითქვას, რომ ტრადიციული ტერმინები “ტრანსკავკასია” — “Закавказье” იმდენად ფეხმოკიდე-

ბულია საერთაშორისო სიტყვახმარებაში, რომ ამათ ნაცვლად ტერმინ “სამხრეთკავკასიის” დამკვიდრებას ალბათ გარკვეული დრო დაჭირდება. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ მუდამ უნდა შევახსენოთ და მივუთითოთ ჩვენ დასავლელ და ჩრდილოელ კოლეგებს “კავკასიის” მიმართ ამგვარი ტერმინოლოგიური ცვლილებების აუცილებლობაზე. შესაბამისად უნდა შეიცვალოს უცხოურ ორგანიზაციათა ამიერკავკასიასთან დაკავშირებული პროექტების ტერმინოლოგია: “ტრანსკავკასია” — “Закавказье” ტერმინის ნაცვლად უნდა იხმარებოდეს ტერმინი “სამხრეთკავკასია”, “Южный Кавказ”, “South Caucasus”, ქართულად აგრეთვე “ამიერკავკასია”.

ტერმინი “ტრანსკავკასიური” (მაგალითად, “ტრანსკავკასიური მაგისტრალი”) დარჩება მხოლოდ მთელს “სამხრეთკავკასიაში” გამავალი გამჭოლი გზის, “დერეფნის” აღსანიშნავად აღმოსავლეთ-დასავლეთის (ან დასავლეთ-აღმოსავლეთის) მიმართულებით (ლათინური წინდებული “ტრანს-” გარდა “იმიერ-” მნიშვნელობისა, რუს. “за-”, გამოხატავს აგრეთვე მნიშვნელობებს “-ში”, “გასწვრივ”, რუს. “через”, “сквозь”; შღრ. ტერმინები “ტრანსატლანტიკური”, “ტრანსციმბირული” და სხვ.).

ამგვარი ტერმინოლოგიური დაზუსტება “კავკასიის” მიმართ მით უფრო საგულისხმოა დღეს, როდესაც კონცეფცია “მშვიდობიანი კავკასიისა” და კავკასიაში “კულტურათა დიალოგის” შესახებ უკვე საერთაშორისო უღერადობას იძენს და მსოფლიო პოლიტოლოგიურ კონცეფციებში თვალსაჩინო ადგილს იმკვიდრებს როგორც ანტითეზა დასავლეთში გავრცელებული თეორიისა კავკასიის რეგიონში “ცივილიზაციათა შეტაკებების” თაობაზე.

“Закавказье” или “Южный Кавказ”?

К уточнению геополитической номенклатуры

Т. В. ГАМКРЕЛИДЗЕ

Территория к югу от Главного Кавказского хребта на западных языках обозначается обычно терминами “Transcaucasus”, “Transcaucasia”, что представляет собой перевод русского “Закавказье” (латинский префикс “транс-”, соответствует русской приставке “за-”). Следовательно, “Transcaucasus”, “Закавказье” означает территорию “за Кавказским хребтом”, “за Кавкасио-ни”.

Именованть термином “Transcaucasus” — “Закавказье” регион, расположенный к югу от Кавказского хребта, значит называть эту территорию, охватывающую Грузию, Армению и Азербайджан, с точки зрения северного соседа, давать оценку южной части “Кавказа” глазами северного наблюдателя, вследствие чего этот термин приобретает определенную политическую окраску, понятную исторически, но неоправданную в нынешних условиях.

Кавказский регион, “Кавказ”, охватывающий территорию к северу и югу от Главного Кавказского хребта, связан с греческим названием этого хребта “Каукасос”. В свою очередь, этот греческий термин происходит, очевидно, от древнеиранского

“*kar kah*”, что в переводе означает “Большая гора”.

Таким образом, “Кавказ” географически представляет собой определенную территорию между Черным и Каспийским морями, разделенную хребтом Кавказиони на две части — Северный Кавказ и Южный Кавказ.

В русском и западном словоупотреблении территория к северу от Кавказского хребта обозначается термином “Северный Кавказ”, “*North Caucasus*”, а вместо логически ожидаемого и географически оправданного наименования “Южный Кавказ” — “*South Caucasus*” регион к югу от Кавказского хребта обозначается обладающим определенной политической ориентацией термином “Закавказье” — “*Transcaucasus*”.

Учитывая все это, целесообразно термин “*Transcaucasus*” — “Закавказье” заменить в этих языках политически нейтральными и географически более точными терминами “Северный Кавказ” (“*North Caucasus*”) и “Южный Кавказ” (“*South Caucasus*”).

Этот вопрос неоднократно поднимался на различных международных научно-политических конференциях и форумах по Кавказу и был положительно воспринят участниками упомянутых форумов.

Вместе с тем нужно сказать, что традиционные термины “*Transcaucasus*”, “Закавказье” настолько распространены в международном словоупотреблении, что, очевидно, для утверждения вместо них термина “Южный Кавказ” (“*South Caucasus*”) потребуется определенное время. Во всяком случае, мы всегда должны напоминать нашим западным и северным коллегам о необходимости подобных терминологических уточнений. Соответственно следует изменить и терминологию связанных с “Южным Кавказом” проектов международных организаций: вместо “*Transcaucasus*” — “Закавказье” следует использовать термин “Южный Кавказ” — “*South Caucasus*”. Термин “Транскавказский” (например, “Транскавказская магистраль”) оста-

ется только в отношении проходящей через весь “Южный Кавказ” дороги, “коридора” в направлении Восток-Запад или Запад-Восток (латинский предлог “*trans-*”, кроме значения “за-” выражает также значение “через”, “сквозь”; сравните термины “трансатлантический”, “транссибирский” и др.).

Такие терминологические уточнения по отношению к “Кавказу” тем более необходимы сегодня, когда концепции “Мирного Кавказа” и “Диалога культур” на Кавказе приобретают международное звучание и занимают видное место в системе мировых политологических концепций как антитеза распространенной на Западе идеи “О столкновениях цивилизаций” в различных частях света, в том числе и в кавказском регионе.

“Transcaucasia” or “South Caucasus”? Towards a more exact geopolitical nomenclature

Thomas V. GAMKRELIDZE

The region south of the Great Caucasus Mountain Range comprising the States of Georgia, Armenia and Azerbaijan should be called “South Caucasus”, instead of “Transcaucasia”, “Transcaucasus” currently in use in Western languages.

The terms “Transcaucasus” and “Transcaucasia” in Western languages are translations of the Russian “Zakavkazje” meaning “The area beyond the Caucasus Mountain Range”.

When we designate the territory located to the south of the Great Caucasus Range and comprising Georgia, Armenia and Azerbaijan, by the term “Transcaucasia” (Russian “Zakavkazje”) we are labelling that territory from a Russian perspective, from the view-point of a northern observer. This imparts to the term a special connotation, a certain political “colouring”, historically understandable, but no longer justified under present conditions.

All Caucasia, which embraces not only the Great Mountains of Caucasus proper but also the country to the north and to the south of

“Transcaucasia” or “South Caucasus”? Towards coherence...

the Great Caucasian Range, is being designated by the common term “Caucasus”. This is a Latinized form of the ancient Greek name for this region “Kaukasos”. The Greek term may in turn be traced back to Old Iranian “kap kah” which means “Big Mountain”. The ancient nomenclature reflects the historical importance of the area where Europe and Asia converge. Ancient Greeks made the Great Mountain Range the scene of the mythical sufferings of Prometheus, and the Argonauts sought the Golden Fleece in the mysterious land of Colchis on the Black Sea coast, south of the Range.

Thus, geographically, the term “Caucasus” represents a definite territory located between the Black and Caspian Seas, a wide isthmus separating these seas and divided by the Great Caucasus Mountain Range into two parts — North Caucasus and South Caucasus.

The lands to the north of the Great Caucasus Range are designated commonly as “North Caucasus” (instead of the obsolete “Predkavkazje” or “Ciscaucasia”, i.e. Hither Caucasus), while the territory to the south of the Caucasus Mountain Range is traditionally named in Russian and Western languages “Zakavkazje” ≈ “Transcaucasia”, this last term, as indicated above, having acquired a definite “political flavour”.

Because of this, we think it is expedient to replace “Transcaucasia” in these languages by the politically neutral and more geographically correct terms “South Caucasus” or “South Caucasia”, Germ. “Südkaucasus”, Fr. “Caucase méridional”.

This issue has been raised more than once at different International Conferences on the Caucasus and, as a rule, positively received by their participants.

It should, however, be pointed out that the term “Transcaucasia” is so widely spread in international usage that, obviously, a certain period of time is needed for the latter term to be replaced by the correct “South Caucasus”, Russ. “Juzhnyi Kavkaz”.

In any case, we should always remind our Northern and Western

colleagues of the need for more exact geographical nomenclature in connection with the Caucasus. The terminology of International Organizations' Projects devoted to the Caucasus should be changed accordingly: Referring to the southern part of the Caucasus they should adopt exclusively the terms "South Caucasus", "South Caucasia", "South Caucasian", in place of the currently used "Transcaucasus", "Transcaucasia", "Transcaucasian". The term "Transcaucasian" should be maintained only as denoting "passing through the whole of the South Caucasus region in an East-West or North-South direction" (e.g., "The Transcaucasian Transit Route", "The Transcaucasian Corridor": The Latin preposition "trans-", apart from the meaning "beyond", carries also the meaning "through", cf. "Transatlantic", "Transsiberian", etc.).

Use of correct geographic nomenclature with respect to the Caucasian region is especially important now as the concepts of the "Peaceful Caucasus" and the "Dialogue of Cultures and Civilizations in the Caucasus" acquire ever more international political significance as an antithesis to the widely spread concept of the "Clash of Civilizations" in different parts of the World, including the Caucasus.